ÜNİTE 1: GELİŞEN AVRUPA VE GÜÇ KAYBEDEN OSMANLI

A. Avrupa'da Yaşanan Önemli Gelişmeler

Avrupa, XV. yüzyılın ikinci yarısından itibaren siyasal, ekonomik ve sosyal alanlarda büyük bir ilerleme kaydetti. Bu ilerlemeler Osmanlı Devleti'ni siyasi, sosyal ve ekonomik olarak olumsuz etkiledi.

Gelişme	Yüzyıl	Temel Özellik ve Sonuçları
Coğrafi Keşifler	15. ve 16. yy	Avrupa ekonomik olarak güçlendi. Osmanlı kontrolündeki ticaret yollarının önemi azaldı.
Rönesans / Reform / Aydınlanma Çağı	15. yy - 18. yy	Sanat, bilim, düşünce ve felsefede gelişmeler yaşandı. Akıl, deney ve gözlem esas alındı. Kilise baskısı ve skolastik düşünce azaldı.

HAP BİLGİ: Sanayi İnkılabı

- **18. yüzyılda ilk olarak İngiltere'de** başladı.
- Buhar gücü makinelerde kullanılmaya başlandı ve insan/hayvan gücüne dayalı üretimden makine gücüne geçildi.
- Seri, bol miktarda ve ucuz mal üretimi gerçekleşti.
- Sanayileşen ülkeler ham maddeye ihtiyaç duydu ve ürettikleri malları satmak için **yeni pazar arayışına** girdiler.
- Bu durum, **sömürgecilik** faaliyetlerinin hızlanmasına yol açtı.

HAP BİLGİ: Fransız İhtilali

- **1789 yılında Fransa'da** gerçekleşti.
- Halk, krallık yönetimine son vererek yönetime el koydu.
- İhtilal sonrasında dünyada **eşitlik, adalet, demokrasi, insan hakları ve milliyetçilik** gibi kavramlar hızla yayılmaya başladı.
- **"Fransız İnsan ve Vatandaş Hakları Bildirisi"** yayımlandı.

B. Avrupa'daki Gelişmelerin Osmanlı'ya Etkileri

DİKKAT: Milliyetçilik ve Sömürgecilik

- Fransız İhtilali'nin yaydığı **milliyetçilik (ulusçuluk) akımı**, Osmanlı Devleti gibi çok uluslu (imparatorluk) devletlerin parçalanmasına neden oldu.
- Sanayi İnkılabı sonrasında hızlanan **sömürgecilik** faaliyetleri, Osmanlı'nın topraklarını Avrupa devletlerinin pazar ve ham madde kaynağı olarak görmesine yol açtı.

Osmanlı'ya Siyasi Etkileri (Milliyetçilik)

- Milliyetçilik düşüncesi, Osmanlı Devleti'ndeki azınlıkların (Gayrimüslimlerin) bağımsızlık için ayaklanmalarına yol açtı.
- Bu isyanlar özellikle **Balkanlar'da** etkili oldu.
  - Osmanlı Devleti'nden **ayrılmak için ilk isyan eden millet Sırplar** olmuştur (1804).
  - Osmanlı Devleti'nden **ilk ayrılan millet Yunanlar (Rumlar)** olmuştur (1829 Edirne Antlaşması ile).
  - Balkanlar'da kaybedilen son toprak **Arnavutluk'tur**.
- Rusya'nın öncülük ettiği **Panslavizm** (Slav asıllı bütün halkları aynı yönetim altında toplama) düşüncesi de bazı Slav milletlerinin isyan etmesine neden olmuştur.

Osmanlı'ya Ekonomik Etkileri (Sanayi İnkılabı)

- Osmanlı Devleti Sanayi İnkılabı'nı takip edemedi.
- Avrupalı devletlerin fabrikalarında bol, seri ve ucuz üretilen mallar, Osmanlı pazarını istila etti.
- Kapitülasyonlar nedeniyle gümrük vergilerinin düşük olması, Osmanlı'nın **Avrupa'nın açık pazarı** haline gelmesinde etkili oldu.
- Osmanlı esnafı ve zanaatkarları Avrupalı üreticilerle rekabet edemeyince el tezgâhları ve küçük atölyeler kapandı, bu durum Osmanlı ekonomisine büyük zarar verdi.
- Ekonomideki sıkıntıları çözmek için 19. yüzyılda Avrupalı devletlerden **yüksek faizle borç** alınmaya başlandı.
- Devlet, otuz yıl içinde borçlarının faizini bile ödeyemez duruma gelerek iflas etti.

• Alacaklı devletler, alacaklarını tahsil etmek için **1881 yılında Düyûn-u Umûmiye'yi (Genel Borçlar İdaresi)** kurdu.

DİKKAT: İhtilal ve İnkılap Etkisi

• **Fransız İhtilali** Osmanlı'yı daha çok **siyasi** alanda, **Sanayi İnkılabı** ise **ekonomik** alanda olumsuz etkilemiştir.

C. Devletin Dağılmasını Önleme Çabaları

Devlet yöneticileri, milliyetçilik akımının etkisini azaltmak ve azınlık isyanlarını önlemek amacıyla değişik dönemlerde bazı önlemler almak zorunda kaldı. Bu çabaların ortak amacı azınlıkların devlete bağlılığını artırmak ve yabancı devletlerin iç işlerimize müdahalesini önlemekti.

1. Tanzimat ve Islahat Fermanları

Ferman	Yıl	Temel İçerik	Ana Amaç	İlgili Fikir Akımı
Tanzimat Fermanı	1839	Din, dil, ırk ayrımı yapılmaksızın **herkes kanun önünde eşit** kabul edildi. Can, mal ve namus güvenliği sağlandı. Padişahın gücü üstünde kanun gücünün olduğu ilk defa kabul edildi.	Milliyetçilikten kaynaklanan dağılmanın önüne geçmek.	Osmanlıcılık.
Islahat Fermanı	1856	Gayrimüslimlere fazladan haklar verilerek hakları genişletildi (Cizye vergisi kaldırıldı, okul/ibadethane açma izni).	Avrupalı devletlerin azınlık haklarını bahane ederek Osmanlı'nın iç işlerine karışmasını önlemek.	Osmanlıcılık.

2. Meşrutiyet Dönemleri

Dağılmayı önlemek için yapılan çalışmalardan bir diğeri de meşrutiyetlerin ilan edilmesidir.

• **I. Meşrutiyet (1876):** Genç Osmanlılar (Jön Türkler) adlı aydın grubun baskısıyla ilan edildi. Türk tarihinin ilk anayasası olan **Kanun-ı Esasi** hazırlandı. Halk ilk defa seçime katılarak kısmen de olsa yönetime katıldı. (Ancak 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı bahane edilerek II. Abdülhamit tarafından kapatıldı).

• **II. Meşrutiyet (1908):** İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin mücadelesi sonucunda II. Abdülhamit'e yeniden ilan ettirildi. Padişahın yetkileri sınırlandırıldı ve ilk siyasi partiler kuruldu.

3. Fikir Akımları

Fransız İhtilali'nin yaydığı milliyetçilik fikri karşısında, devleti dağılmaktan kurtarmak amacıyla aydınlar ve devlet adamları tarafından çeşitli fikir akımları ortaya atılmıştır.

Fikir Akımı	Amacı ve Kapsamı	Öncüleri (Örnek)	Başarısızlık Göstergesi
Osmanlıcılık	Dili, dini, ırkı ne olursa olsun herkesi, hiçbir ayrım yapmadan **Osmanlı vatandaşı** kabul etmek, böylece bir "Osmanlı milleti" oluşturarak devleti bir arada tutmak.	Ziya Paşa, Namık Kemal, Şinasi.	Azınlıkların isyan edip ayrılmasıyla önemini kaybetti (Balkan Savaşları sonrası).
İslamcılık (Ümmetçilik)	Tüm Müslümanları Osmanlı halifesinin etrafında toplamayı amaçlar; devletin bütünlüğünü din birliğiyle sağlamak gerektiğine inanır.	Cemalettin Afgani, Mehmet Âkif Ersoy, Sait Halim Paşa.	I. Dünya Savaşı'nda Arapların Osmanlı'ya karşı İngilizler ile iş birliği yapmasıyla önemini yitirdi.
Türkçülük (Turancılık/Pantürkizm)	Dünyadaki bütün Türklerin bir yönetim altında toplanmasını amaçlayan, en son ortaya atılan fikir akımıdır. Osmanlı yönetimi altındaki	Ziya Gökalp, Mehmet Emin Yurdakul, Yusuf Akçura.	- (Millî Mücadele'nin kazanılmasında etkili oldu).

	Türklere millî bilinç kazandırılmasını savundu.		
Batıcılık (Garpçılık)	Kurtuluşu Batı'nın bilim ve tekniğine, yönetim biçimine ve düşünce yapısına ayak uydurmakta gören düşünce akımıdır.	Celal Nuri, Tevfik Fikret, Süleyman Nazif.	- (Atatürk inkılaplarına temel oluşturdu).

DİKKAT: Ortak Amaç
• Bu akımların **ortak amacı**, devleti içinde bulunduğu kötü durumdan kurtarmak olsa da, **hiçbiri Osmanlı Devleti'ni dağılmaktan kurtaramamıştır**.

DİKKAT: Toprak Kayıpları (20. Yüzyıl Başları)
• Sömürgecilik yarışına geç katılan İtalya, Osmanlı Devleti'nin Afrika Kıtası'ndaki son toprağı olan **Trablusgarp'ı** (Libya) almıştır.
• Trablusgarp'ın kaybedilmesiyle Osmanlı toprakları **üç kıtadan iki kıtaya** düşmüştür.
• İngiltere, Uzak Doğu'daki sömürgelerine kısa yoldan ulaşmak için Mısır'ı Osmanlı Devleti'nden almıştır

8. SINIF DERS NOTU: MUSTAFA KEMAL'İN ÇOCUKLUĞU VE ÖĞRENİM HAYATI

BÖLÜM 1: MUSTAFA KEMAL'İN DOĞDUĞU ŞEHİR – SELANİK

📌 Hap Bilgiler (Selanik)
• **Doğum Yeri ve Tarihi:** Mustafa Kemal, **1881** yılında Selanik'in Koca Kasım Mahallesi, Islahhane Caddesi'nde doğmuştur.
• **Ailesi:** Annesi **Zübeyde Hanım**, babası **Ali Rıza Efendi/Bey**'dir. Tek kız kardeşi **Makbule Hanım** dışındaki beş kardeşi (Fatma, Ahmet, Ömer, Naciye) küçük yaşta vefat etmiştir.
• **Babası:** Ali Rıza Efendi, gümrük muhafaza memurluğundan istifa ederek kereste tüccarlığı yapmış ve 1888'de hayatını kaybetmiştir.
• **Modern Şehir:** Selanik, XIX. yüzyılda Osmanlı Devleti'nin Rumeli'deki en **modern ve gelişmiş** şehirlerinden biriydi.

🗺️ Selanik'in Özellikleri ve Mustafa Kemal'e Etkisi

Yapı Alanı	Özellik	Mustafa Kemal'e Etkisi
Sosyal / Etnik	Türk, Rum, Bulgar, Sırp, Yunan, Yahudi, Ermeni gibi birçok milletin bir arada yaşadığı **çok uluslu** bir yapıya sahipti.	Farklı kültürleri tanımasına, farklılıklara karşı bakış açısı kazanmasına ve **demokratik** bir kişilik geliştirmesine yardımcı oldu.
Ekonomik	Liman ve demir yolu bağlantısı (Manastır, Belgrad, İstanbul) sayesinde ticaret ve sanayi merkeziydi.	Canlı ticari hayatın göstergeleri olan işlek liman ve pazarlar bulunuyordu.
Kültürel / Fikri	Avrupa'da basılan gazete, dergi ve kitaplar kolayca temin edilebiliyordu. **Batı'dan gelen fikir akımlarına** açıktı.	Dünyadaki gelişmeleri yakından tanımasında ve ileride aydın bir subay olarak kendisini geliştirmesinde etkili oldu.

BÖLÜM 2: MUSTAFA KEMAL'İN ÖĞRENİM HAYATI

💡 Hap Bilgiler (İlk Öğrenimi)
• **Anne-Baba Görüş Ayrılığı:** Mustafa Kemal okul çağına gelince annesi (dini eğitim veren **Mahalle Mektebi**) ve babası (modern yöntemlerle eğitim veren **Şemsi Efendi Mektebi**) arasında eğitim konusunda görüş ayrılığı çıktı.
• **Çözüm:** Babası, önce annesinin gönlünü almak için Mahalle Mektebine yazdırdı, kısa bir süre sonra ise modern eğitim veren Şemsi Efendi Mektebine geçildi.

• **Eğitimin Kesintiye Uğraması:** Mustafa, Şemsi Efendi Mektebi'ne devam ederken babası Ali Rıza Efendi vefat etti. Bu olay üzerine çiftlikte kaldığı süre boyunca öğrenimi kesintiye uğradı.
• **Ortaokul Seçimi:** Okumak isteyen Mustafa, halasının yanında Selanik'te sivil bir ortaokul olan **Selanik Mülkiye Rüştiyesi'ne** başladı ancak burada eğitim görmekten memnun kalmadı.

DİKKAT: Askerlik Mesleği Kararı ve Kişilik Özellikleri
• Mustafa, sokakta gördüğü **üniformalı subaylara özenerek** ve komşusunun oğlu Ahmet'ten etkilenerek asker olmaya karar verdi.
• Annesi Zübeyde Hanım asker olmasına karşıydı.
• Mustafa'nın annesinden gizlice askerî okul sınavlarına girmesi ve kazanması, onun **kararlı** ve **idealist** kişiliğinin göstergesidir.
• Komşusunun oğlundan etkilenmesi, **çevre ve sosyal faktörlerin** meslek seçimindeki etkisini gösterir.

🎓 Öğrenim Gördüğü Askerî Okullar ve Önemli Gelişmeler

Okul Adı (Seviyesi)	Şehir	Önemli Gelişmeler / Etkiler	Kazanılan Kişilik Özellikleri / Rütbe
Selanik Askerî Rüştiyesi (Ortaokul)	Selanik	Matematik dersindeki üstün yeteneği fark edildi. Matematik öğretmeni ona **"Kemal"** adını verdi. Fransızca öğretmeni Yüzbaşı Nakiyüddin Bey, vatan ve millet sevgisi aşıladı. Sınıf çavuşluğu gibi görevler özgüvenini artırdı.	Özgüven, Liderlik
Manastır Askerî İdadisi (Lise)	Manastır (Makedonya)	**Fikir hayatını en çok etkileyen** şehirlerdendir. Yakın arkadaşı Ömer Naci sayesinde **hitabete** (etkili söz söyleme) ilgisi arttı. Tarih Öğretmeni Mehmet Tevfik Bey, **Türk tarihine ve millî kültüre** ilgi duymasını sağladı. Namık Kemal ve Tevfik Fikret'ten (milliyetçilik, vatanseverlik), Fransız düşünürlerden (eşitlik, adalet, hürriyet, demokrasi) etkilendi.	Vatanseverlik (Türk-Yunan Savaşı'na katılma isteği), Azimli (Fransızcasını özel kursla geliştirmesi).
İstanbul Harp Okulu	İstanbul	Devlet sorunlarıyla ilgilenmeye başladı. Başarılı bir öğrencilik dönemi geçirdi.	**Teğmen** rütbesiyle mezun oldu (1902).
İstanbul Harp Akademisi	İstanbul	Kurmaylık sınavını kazanarak girdi. Arkadaşlarıyla el yazısı ile gizli gazete hazırlayarak ülke sorunlarını tartıştılar.	**Kurmay Yüzbaşı** rütbesiyle mezun oldu (1905). İlk görev yeri **Şam 5. Ordu Komutanlığı**'dır.

DİKKAT: Eğitimin Birlik Olmaması
• Osmanlı Devleti'nde, Batı tarzı eğitim veren okulların, dini eğitim veren medreselerin, azınlık okullarının ve yabancı okulların bir arada bulunması, **eğitim ve öğretimde birlik olmadığının** göstergesidir. Bu yapı, farklı fikir, kültür ve anlayışa sahip insanların yetişmesine neden olmuştur.

DİKKAT: Liderlik ve Örgütleyicilik
• Mustafa Kemal'in İstanbul'da okurken arkadaşlarını toplayarak ülke meseleleri hakkında bilgilendirmesi ve el yazısı ile gazete hazırlamayı organize etmesi, onun **liderlik** ve **örgütleyicilik (teşkilatçılık)** kişilik özelliklerine sahip olduğunun kanıtıdır

8. SINIF DERS NOTU: MUSTAFA KEMAL'İN FİKİR HAYATI

BİRİNCİ BÖLÜM: FİKİR HAYATINI ETKİLEYEN FAKTÖRLER

Mustafa Kemal'in düşünce yapısı, doğup büyüdüğü ortamdan, aldığı eğitimden ve okuduğu eserlerden derinlemesine etkilenmiştir.

FİKİR HAYATINI ŞEKİLLENDİREN TEMEL UNSURLAR

Etkileyen Faktör	Açıklama
Büyüdüğü Çevre (Selanik)	Şehrin çok uluslu olması, Batı'ya açılan bir kapı olması ve Fransız İhtilali'nin etkilerinin yayıldığı bir yer olması fikir yapısını etkilemiştir.
Eğitim ve Öğretim	Eğitim hayatındaki olaylar, deneyimler ve öğretmenleri kişiliğinin oluşmasında önemli rol oynamıştır.
Yaşadığı Olaylar ve Savaşlar	Yaşadığı olaylar, savaşlar ve görev aldığı yerler, liderlik ve cesaret gibi özelliklerinin gelişmesinde etkili olmuştur.
Okuduğu Kitaplar ve Yazarlar	Yerli ve yabancı birçok aydının düşüncelerinden istifade etmiş, bu sayede düşünce dünyasını zenginleştirmiştir.
Osmanlı Devleti'nin Durumu	Osmanlı Devleti'nin içinde bulunduğu olumsuz durumlar, devletteki aksaklıkları fark etmesine ve inkılap düşüncesinin gelişmesine yol açmıştır.

İKİNCİ BÖLÜM: FİKİR HAYATINI ETKİLEYEN KİŞİLER

Mustafa Kemal'i hem Türk yazar ve şairler hem de yabancı Aydınlanma Çağı düşünürleri etkilemiştir.

MUSTAFA KEMAL'İ ETKİLEYEN ÖĞRETMENLER

Öğretmen Adı	Okul ve Branş	Etkisi (Hap Bilgi)
Yüzbaşı Mustafa Bey	Selanik Askerî Rüştiyesi (Matematik)	Yeteneklerini sezip kendisine **"Kemal" adını vermiştir**.
Kolağası Mehmet Tevfik Bey	Askerî İdadi (Tarih)	Mustafa Kemal'e **tarih sevgisi aşılamış** ve tarih alanında yeni ufuklar açmıştır.
Yüzbaşı Nakiyüddin Bey	Askerî Rüştiye (Fransızca)	Geleceğe ilişkin ilk fikirlerinin oluşmasında katkıları olmuştur.

MUSTAFA KEMAL'İ ETKİLEYEN TÜRK DÜŞÜNÜRLERİ

Türk yazar ve şairler, genelde Mustafa Kemal'in **milliyetçi (ulusçu) düşüncelerini** etkilemişlerdir.

Düşünür Adı	Temel Özellik / Lakap	Etkilediği Başlıca Kavramlar
Namık Kemal	"Vatan şairi".	**Vatan sevgisi**, millet, hürriyet kavramlarının oluşması ve kalbine yerleşmesi.
Tevfik Fikret	Osmanlı'da yetişmiş ünlü şair.	**İnkılapçılık ruhu**, özgürlük, adalet, bağımsızlık, Batılılaşma, gençlik ve kadın hakları.
Ziya Gökalp	Toplum bilimci, Türkçülük akımının temsilcisi.	**Türkçülük ve Türk milliyetçiliği**, tarih ve dil alanındaki fikirlerin olgunlaşması.
Mehmet Emin Yurdakul	Türk millî şairi.	Milliyetçi (ulusçu) düşüncelerin gelişmesi, **millî kültür**, millî birlik ve beraberlik.

⚠ DİKKAT

• **Namık Kemal ve Tevfik Fikret'in Etkisi:** Mustafa Kemal, kurduğu gizli siyasal derneğe "Vatan ve Hürriyet" adını vermesinde, kökeni Fransız Devrimi'ne dayanan anlayış ile Namık Kemal ve Tevfik Fikret'in dile getirdiği vatan ve hürriyet sevgisinin etkisi olduğunu belirtmiştir.

• **Millî Benlik:** Mustafa Kemal, Manastır'da öğrenci iken Mehmet Emin Yurdakul'un **"Ben bir Türk'üm, dinim, cinsim uludur."** mısrasıyla başlayan şiirini okuduğunda **ilk defa millî benliğini bulduğunu** ifade etmiştir.
• **İnkılap Ruhu:** Mustafa Kemal, **"Ben inkılap ruhunu ondan aldım."** diyerek Tevfik Fikret'ten nasıl etkilendiğini belirtmiştir.

MUSTAFA KEMAL'İ ETKİLEYEN YABANCI DÜŞÜNÜRLER

Mustafa Kemal, yabancı dil (Fransızca) öğrenerek bu düşünürlerin eserlerini okumuş, Aydınlanma Çağı'nın önemli isimlerinden etkilenmiştir.

Düşünür Adı	Temel Savunduğu Fikir	Etkilediği Başlıca Kavramlar
Montesquieu	Mutlakiyete karşı **meşruti monarşiyi** (anayasalı krallık rejimini) savundu.	Adalet, anayasalı yönetim.
J. J. Rousseau	Yasaların herkese eşit uygulanması gerektiğini vurguladı. Eseri: *Toplum Sözleşmesi*.	**Eşitlik, demokrasi**, millî egemenlik.
Voltaire	Tarih ve edebiyat alanında eserler kaleme aldı.	**Vicdan ve fikir hürriyeti** (özgürlüğü).
Diderot	Aydınlanma Çağı filozofu, ansiklopedi yayımladı.	Esaret, **hürriyet, adalet**.

⚠ DİKKAT

• **Fransız İhtilali:** Fransız İhtilali'ni başlatan Voltaire, J. J. Rousseau ve Montesquieu gibi yazarlardan edindiği **adalet, eşitlik, hürriyet ve demokrasi** fikirleri onun fikir yapısının oluşmasına katkı sağlamıştır.
• **Sonuç:** Mustafa Kemal, yabancı ve yerli düşünürlerin fikirlerinden yararlanarak **özgün fikirler üretmiş** ve inkılapçı bir kişilik özelliği kazanmıştır. Bu fikirler, ileride **Kurtuluş Savaşı'nın olgunlaşmasında ve Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasında** önemli rol oynamıştır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM: MUSTAFA KEMAL'İ ETKİLEYEN ÖNEMLİ OLAYLAR

Olay / Durum	Tarih	Mustafa Kemal'e Etkisi
1897 Türk-Yunan Savaşı	1897 (Manastır Askerî İdadisi yılları)	Savaşı gönüllü olarak katılmak istemesi, onun **vatanseverliğinin** bir göstergesidir. Osmanlı'nın masada istediği sonucu alamaması büyük üzüntüye neden oldu.
Osmanlı'nın Geri Kalması	Devletin son dönemleri	Devlet yönetimindeki hataları ve aksaklıkları fark etti. Kendisinde **inkılap düşüncesinin** gelişmesinde rol oynadı.
Çok Uluslu Çevre	Çocukluk yılları (Selanik)	Fransız İhtilali'nin yaydığı milliyetçilik akımının etkisiyle azınlıkların isyan etmesine tanık oldu, bu durum özellikle Balkanlar'da büyük huzursuzluk yaratmaktaydı.

⚠ DİKKAT

Mustafa Kemal, eğitim hayatını farklı şehirlerde tamamlamıştır.

Okul Adı	Başlangıç Yılı	Rütbe/Mezuniyet (Hap Bilgi)
Selanik Askerî Rüştiyesi	1893	(Burada "Kemal" adını aldı).
Manastır Askerî İdadisi	1896	(1899'da başarı ile bitirdi).
İstanbul Harp Okulu	1899	1902'de **Teğmen rütbesiyle mezun oldu**.
İstanbul Harp Akademisi	(1902'de devam etti).	1905'te **Kurmay Yüzbaşı rütbesiyle mezun oldu**.
İlk Görev Yeri	1905	Kurmay Yüzbaşı rütbesiyle **Şam 5. Ordu**

8. SINIF DERS NOTU: MUSTAFA KEMAL'İN FİKİR HAYATI

BİRİNCİ BÖLÜM: FİKİR HAYATINI ETKİLEYEN FAKTÖRLER

Mustafa Kemal'in düşünce yapısı, doğup büyüdüğü ortamdan, aldığı eğitimden ve okuduğu eserlerden derinlemesine etkilenmiştir.

FİKİR HAYATINI ŞEKİLLENDİREN TEMEL UNSURLAR

Etkileyen Faktör	Açıklama
Büyüdüğü Çevre (Selanik)	Şehrin çok uluslu olması, Batı'ya açılan bir kapı olması ve Fransız İhtilali'nin etkilerinin yayıldığı bir yer olması fikir yapısını etkilemiştir.
Eğitim ve Öğretim	Eğitim hayatındaki olaylar, deneyimler ve öğretmenleri kişiliğinin oluşmasında önemli rol oynamıştır.
Yaşadığı Olaylar ve Savaşlar	Yaşadığı olaylar, savaşlar ve görev aldığı yerler, liderlik ve cesaret gibi özelliklerinin gelişmesinde etkili olmuştur.
Okuduğu Kitaplar ve Yazarlar	Yerli ve yabancı birçok aydının düşüncelerinden istifade etmiş, bu sayede düşünce dünyasını zenginleştirmiştir.
Osmanlı Devleti'nin Durumu	Osmanlı Devleti'nin içinde bulunduğu olumsuz durumlar, devletteki aksaklıkları fark etmesine ve inkılap düşüncesinin gelişmesine yol açmıştır.

İKİNCİ BÖLÜM: FİKİR HAYATINI ETKİLEYEN KİŞİLER

Mustafa Kemal'i hem Türk yazar ve şairler hem de yabancı Aydınlanma Çağı düşünürleri etkilemiştir.

MUSTAFA KEMAL'İ ETKİLEYEN ÖĞRETMENLER

Öğretmen Adı	Okul ve Branş	Etkisi (Hap Bilgi)
Yüzbaşı Mustafa Bey	Selanik Askerî Rüştiyesi (Matematik)	Yeteneklerini sezip kendisine **"Kemal" adını vermiştir**.
Kolağası Mehmet Tevfik Bey	Askerî İdadi (Tarih)	Mustafa Kemal'e **tarih sevgisi aşılamış** ve tarih alanında yeni ufuklar açmıştır.
Yüzbaşı Nakiyüddin Bey	Askerî Rüştiye (Fransızca)	Geleceğe ilişkin ilk fikirlerinin oluşmasında katkıları olmuştur.

MUSTAFA KEMAL'İ ETKİLEYEN TÜRK DÜŞÜNÜRLERİ

Türk yazar ve şairler, genelde Mustafa Kemal'in **milliyetçi (ulusçu) düşüncelerini** etkilemişlerdir.

Düşünür Adı	Temel Özellik / Lakap	Etkilediği Başlıca Kavramlar
Namık Kemal	"Vatan şairi".	**Vatan sevgisi**, millet, hürriyet kavramlarının oluşması ve kalbine yerleşmesi.
Tevfik Fikret	Osmanlı'da yetişmiş ünlü şair.	**İnkılapçılık ruhu**, özgürlük, adalet, bağımsızlık, Batılılaşma, gençlik ve kadın hakları.
Ziya Gökalp	Toplum bilimci, Türkçülük akımının temsilcisi.	**Türkçülük ve Türk milliyetçiliği**, tarih ve dil alanındaki fikirlerin olgunlaşması.
Mehmet Emin Yurdakul	Türk millî şairi.	Milliyetçi (ulusçu) düşüncelerin gelişmesi, **millî kültür**, millî birlik ve beraberlik.

⚠ DİKKAT

• **Namık Kemal ve Tevfik Fikret'in Etkisi:** Mustafa Kemal, kurduğu gizli siyasal derneğe "Vatan ve Hürriyet" adını vermesinde, kökeni Fransız Devrimi'ne dayanan anlayış ile Namık Kemal ve Tevfik Fikret'in dile getirdiği vatan ve hürriyet sevgisinin etkisi olduğunu belirtmiştir.

• **Millî Benlik:** Mustafa Kemal, Manastır'da öğrenci iken Mehmet Emin Yurdakul'un **"Ben bir Türk'üm, dinim, cinsim uludur."** mısrasıyla başlayan şiirini okuduğunda **ilk defa millî benliğini bulduğunu** ifade etmiştir.

• **İnkılap Ruhu:** Mustafa Kemal, **"Ben inkılap ruhunu ondan aldım."** diyerek Tevfik Fikret'ten nasıl etkilendiğini belirtmiştir.

MUSTAFA KEMAL'İ ETKİLEYEN YABANCI DÜŞÜNÜRLER

Mustafa Kemal, yabancı dil (Fransızca) öğrenerek bu düşünürlerin eserlerini okumuş, Aydınlanma Çağı'nın önemli isimlerinden etkilenmiştir.

Düşünür Adı	Temel Savunduğu Fikir	Etkilediği Başlıca Kavramlar
Montesquieu	Mutlakiyete karşı **meşruti monarşiyi** (anayasalı krallık rejimini) savundu.	Adalet, anayasalı yönetim.
J. J. Rousseau	Yasaların herkese eşit uygulanması gerektiğini vurguladı. Eseri: *Toplum Sözleşmesi*.	**Eşitlik, demokrasi**, millî egemenlik.
Voltaire	Tarih ve edebiyat alanında eserler kaleme aldı.	**Vicdan ve fikir hürriyeti** (özgürlüğü).
Diderot	Aydınlanma Çağı filozofu, ansiklopedi yayımladı.	Esaret, **hürriyet, adalet**.

⚠ DİKKAT

• **Fransız İhtilali:** Fransız İhtilali'ni başlatan Voltaire, J. J. Rousseau ve Montesquieu gibi yazarlardan edindiği **adalet, eşitlik, hürriyet ve demokrasi** fikirleri onun fikir yapısının oluşmasına katkı sağlamıştır.
• **Sonuç:** Mustafa Kemal, yabancı ve yerli düşünürlerin fikirlerinden yararlanarak **özgün fikirler üretmiş** ve inkılapçı bir kişilik özelliği kazanmıştır. Bu fikirler, ileride **Kurtuluş Savaşı'nın olgunlaşmasında ve Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasında** önemli rol oynamıştır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM: MUSTAFA KEMAL'İ ETKİLEYEN ÖNEMLİ OLAYLAR

Olay / Durum	Tarih	Mustafa Kemal'e Etkisi
1897 Türk-Yunan Savaşı	1897 (Manastır Askerî İdadisi yılları)	Savaşı gönüllü olarak katılmak istemesi, onun **vatanseverliğinin** bir göstergesidir. Osmanlı'nın masada istediği sonucu alamaması büyük üzüntüye neden oldu.
Osmanlı'nın Geri Kalması	Devletin son dönemleri	Devlet yönetimindeki hataları ve aksaklıkları fark etti. Kendisinde **inkılap düşüncesinin** gelişmesinde rol oynadı.
Çok Uluslu Çevre	Çocukluk yılları (Selanik)	Fransız İhtilali'nin yaydığı milliyetçilik akımının etkisiyle azınlıkların isyan etmesine tanık oldu, bu durum özellikle Balkanlar'da büyük huzursuzluk yaratmaktaydı.

⚠ DİKKAT

Mustafa Kemal, eğitim hayatını farklı şehirlerde tamamlamıştır.

Okul Adı	Başlangıç Yılı	Rütbe/Mezuniyet (Hap Bilgi)
Selanik Askerî Rüştiyesi	1893	(Burada "Kemal" adını aldı).
Manastır Askerî İdadisi	1896	(1899'da başarı ile bitirdi).
İstanbul Harp Okulu	1899	1902'de **Teğmen rütbesiyle mezun oldu**.
İstanbul Harp Akademisi	(1902'de devam etti).	1905'te **Kurmay Yüzbaşı rütbesiyle mezun oldu**.
İlk Görev Yeri	1905	Kurmay Yüzbaşı rütbesiyle **Şam 5. Ordu**

8. SINIF DERS NOTU: I. DÜNYA SAVAŞI (1914-1918)

I. DÜNYA SAVAŞI VE BLOKLAŞMALAR

1. Savaşın Tanımı ve Önemi

Hap Bilgi: I. Dünya Savaşı (1914-1918), **tarihin kaydettiği ilk küresel savaştır**. Savaşı başlatan ülkelerin sömürgeci politikalar izlemesi ve sömürgeleri olan diğer devletleri de savaşa dâhil etmeleri, bu savaşın **"Dünya Savaşı"** olarak adlandırılmasına neden olmuştur.

2. I. Dünya Savaşı'nın Nedenleri

I. Dünya Savaşı'nın ortaya çıkmasında, Avrupa'da XVIII. yüzyılın ikinci yarısında yaşanan iki önemli olayın (Sanayi İnkılabı ve 1789 Fransız İhtilali) büyük etkisi vardır.

DİKKAT! Temel Gerekçe

Sanayi İnkılabı'nın ardından ortaya çıkan ve tüm dünyayı etkisi altına alan sömürgecilik, ham madde ve pazar rekabeti, **I. Dünya Savaşı'nın en önemli nedenidir**. Kısacası, savaşın temel sebebi **ekonomik (iktisadi) gerekçelerdir**.

Nedenlerin Sınıflandırılması

Aşağıdaki tabloda savaşın genel ve özel nedenleri ile bu nedenlerin hangi alanla ilgili olduğu özetlenmiştir:

Neden No	Bilgiler	Hangi Neden?	Hangi Alan?
1	Sanayi İnkılabı sonrası ortaya çıkan ham madde, pazar arayışı ve sömürgecilik yarışı	Genel	Ekonomik
2	Fransız İhtilali sonrasında yayılan milliyetçilik akımı ve ulus devlet kurma yönelimi	Genel	Siyasi/Sosyal
3	Devletler arası silahlanma yarışı ve bloklaşmalar	Genel	Siyasi
4	Fransa'nın Almanya'dan Alsas-Loren (kömür yatakları bölgesi) bölgesini geri almak istemesi	Özel	Siyasi/Ekonomik
5	Rusya'nın tüm Slavları bir çatı altında toplama amacı taşıyan **Panslavizm** politikası	Özel	Siyasi
6	Rusya'nın Balkanlar'a ve Boğazlar'a hâkim olma arzusu ile **sıcak denizlere** ulaşma isteği	Özel	Siyasi
7	Avusturya-Macaristan İmparatorluğu ile Rusya'nın Balkanlar'a hâkim olma düşüncesi ve nüfuz mücadelesi	Özel	Siyasi

3. Savaşa Giden Süreç ve Kıvılcım

Savaşı Başlatan Olay

28 Haziran 1914 tarihinde, **Saraybosna'yı ziyaret eden Avusturya-Macaristan İmparatorluğu Veliahdı Franz Ferdinand ve eşi**, bir Sırp milliyetçisi tarafından suikast sonucu öldürüldü.

Hap Bilgi: Bu olay, bir kıvılcım bekleyen Avrupa'da I. Dünya Savaşı'nın **fitilini ateşledi**.

Olayların Gelişimi

- Avusturya-Macaristan, suikasttan sorumlu tuttuğu Sırbistan'a savaş açtı.
- Rusya, Sırbistan'ı destekledi.
- Almanya, ittifak kurduğu Avusturya-Macaristan'ın yanında yer aldı ve Rusya'ya savaş açtı.
- Almanya'nın savaşa dâhil olmasıyla İngiltere, Almanya'ya savaş açtı.
- Daha önce yaptıkları ittifaklarla birbirine bağlanmış devletler, bu şekilde kendilerini savaşın ortasında buldular.

4. Savaş Öncesi ve Savaş Sırasındaki Bloklar

Büyük devletler arasındaki çıkar çatışması, İtilaf Devletleri ve İttifak Devletleri olarak iki grubun oluşmasına yol açtı.

BLOKLAR	SAVAŞ ÖNCESİ (Üçlü Bloklar)	SAVAŞ SIRASINDA (Sonradan Katılanlarla)
İtilaf Devletleri	İngiltere, Fransa, Rusya	İngiltere, Fransa, Rusya (savaştan çekildi), **ABD**, İtalya (taraf değiştirdi), Sırbistan, Brezilya, Japonya, Romanya, **Yunanistan**
İttifak Devletleri	Almanya, Avusturya-Macaristan, İtalya	Almanya, Avusturya-Macaristan, **Osmanlı Devleti**, **Bulgaristan**

DİKKAT! Taraf Değiştirenler ve Son Katılanlar

• **İtalya**, savaş öncesinde İttifak Devletleri yanında yer almasına rağmen, İtilaf Devletleri'nin Batı Anadolu gibi bazı yerleri teklif etmesi üzerine savaş sırasında taraf değiştirdi. İtalya, savaşta **taraf değiştiren ilk ve tek ülkedir**.

• İtilaf Devletleri'ne **en son katılan ülke Yunanistan** oldu.

• İttifak Devletleri'ne ise **en son Bulgaristan** katıldı.

ABD'nin Savaşa Girişi (Dönüm Noktası)

Hap Bilgi: Alman denizaltılarının ABD ticaret gemilerini batırması üzerine ABD, İtilaf Devletleri'ne katıldı. **ABD'nin savaşa dâhil olması, savaşın seyrini etkiledi ve savaşın kısa sürede bitmesini sağladı**.

Benzerlik Metodu (Analoji):

I. Dünya Savaşı'nın genel ve özel nedenlerini anlamak, bir domino taşları dizisini anlamaya benzer.

- Sanayi İnkılabı ve Milliyetçilik Akımı (Genel Nedenler), dizinin kurulmasına neden olan zemin gibidir.
- Alsas-Loren veya Panslavizm (Özel Nedenler), diziyi sıkıştıran ve gerilimi artıran yan taşlardır.
- Ancak Veliahdın suikastı (Savaşı Başlatan Olay), bu dizideki ilk taşı deviren küçük bir dokunuş olup, zincirleme reaksiyonu (savaşı) başlatmıştır.

822 BİRİNCİ DÜNYA SAVAŞI ve OSMANLI DEVLETİ

19. yüzyılın sonlarına doğru, dünya büyük bir kapışmaya hazırlanıyordu. Avrupa devletlerinin hemen hepsinin **Osmanlı Devleti toprakları üzerinde ekonomik ve siyasi çıkarları** vardı. Dünya iki büyük gruba ayrılmıştı: Almanya'nın liderliğindeki **İttifak Devletleri** ve İngiltere'nin liderliğindeki **İtilaf Devletleri**.

Osmanlı Devleti savaş başladığında ilk başta **tarafsızlığını** ilan etti. Ancak bu büyük savaşın dışında kalması neredeyse imkânsızdı. Osmanlı, siyasi yalnızlıktan kurtulmak için önce İtilaf Devletlerinin (İngiltere, Fransa) yanında yer almak istedi, ancak İtilaf Devletleri zaten Osmanlı topraklarını aralarında paylaşma niyetinde oldukları için bu teklifi reddettiler.

Yalnız kalmaktan korkan Osmanlı Devleti, bunun üzerine **Almanya'nın yoğun isteği** üzerine İttifak Devletleri ile ittifak kurdu.

Almanya Neden Osmanlı'yı İstiyordu?

Almanya'nın Osmanlı'yı yanına çekmek için çok önemli nedenleri vardı:

1. **Jeopolitik Konum:** Almanya, Osmanlı'nın **Boğazlar ve Süveyş Kanalı** gibi stratejik noktalarından yararlanarak İngiltere'nin Uzak Doğu sömürgeleriyle bağlantısını kesmek istiyordu.
2. **Savaş Yükünü Hafifletmek:** Yeni cepheler açarak savaşı geniş bir alana yaymak ve böylece kendi

üzerindeki savaş yükünü azaltmayı amaçlıyordu.
3. **Dinî Güç (Halifelik):** Osmanlı padişahı aynı zamanda halifeydi. Almanya, halifenin **cihat çağrısıyla** İngiliz ve Fransız sömürgelerindeki Müslümanları ayaklandırmayı planlıyordu.

Osmanlı Neden Savaşa Girmek İstedi?

Osmanlı'nın da savaşa girmek için haklı nedenleri vardı:
1. **Yalnızlıktan Kurtulmak:** Siyasi yalnızlığa düşme korkusu.
2. **Toprakları Geri Almak:** Son dönemlerde kaybettiği toprakları (özellikle Balkanlar'ı) geri kazanmak.
3. **Kapitülasyonları Kaldırmak:** Ekonomisini olumsuz etkileyen ve devleti borç yükü altına sokan **kapitülasyonları kaldırmak**.
4. **İttihat ve Terakki'nin İnancı:** Yönetimdeki İttihat ve Terakki Partisi, savaşı Almanya'nın kazanacağına inanıyordu.

Savaşa Nasıl Girdik?

Akdeniz'de İngiliz donanmasından kaçan **iki Alman gemisi, Goeben ve Breslau** (isimleri değiştirilerek **Yavuz ve Midilli** oldu), Çanakkale Boğazı'nı geçerek Osmanlı'ya sığındı. Osmanlı bu gemileri satın aldığını açıkladı. Bu gemiler, Karadeniz'e açılıp Rus limanlarını bombalayınca, Rusya, İngiltere ve Fransa Osmanlı'ya savaş ilan etti ve Osmanlı resmen I. Dünya Savaşı'na girmiş oldu.
Osmanlı'nın Savaştığı Cepheler (Destanlar ve Dramlar)
Osmanlı Devleti, savaşa girmesiyle Almanya'nın yükünü hafifletti ve savaş geniş bir alana yayıldı. Osmanlı, hem kendi topraklarında hem de müttefiklerine yardım için kendi toprakları dışında mücadele etti.

Cephe Tipi	Cepheler	Temel Amaç/Sonuç
Taarruz (Saldırı)	**Kafkas Cephesi**	**Sarıkamış Dramı:** Enver Paşa'nın isteğiyle açıldı. Amaç: Turancılık idealini gerçekleştirmek ve Bakü petrollerini ele geçirmek. Kış koşulları ve malzeme yetersizliği yüzünden on binlerce asker donarak şehit oldu. **Mustafa Kemal** Muş ve Bitlis'i Ruslardan geri aldı. Cephe, Rusya'daki Bolşevik İhtilali sonrası kapandı. Bu cephedeki karışıklıklar sırasında, Ruslarla iş birliği yapan bazı Ermeniler, **Sevk ve İskân Kanunu (Tehcir Kanunu)** ile zorunlu göçe tabi tutuldu (27 Mayıs 1915).
Taarruz (Saldırı)	**Kanal Cephesi**	**Mısır'ı Geri Alma Çabası:** Almanya'nın isteğiyle açıldı. Amaç: Süveyş Kanalı'nı ele geçirerek İngilizlerin sömürge yollarını kesmek ve Mısır'ı geri almak. Cemal Paşa komutasındaki saldırılar başarısız oldu.
Savunma	**Çanakkale Cephesi**	**Tek Zafer:** İtilaf Devletleri, İstanbul'u alarak Osmanlı'yı saf dışı bırakmak ve Rusya'ya yardım götürmek amacıyla saldırdı. Hem denizde (18 Mart 1915, Seyit Onbaşı) hem karada (Mustafa Kemal'in liderliğinde: Anafartalar, Conkbayırı, Arıburnu) büyük bir destan yazıldı. **Osmanlı'nın savaşı kazandığı tek cephedir**. Sonuç: Savaşın süresi uzadı, **Bulgaristan İttifak yanında savaşa girdi** (Almanya ile kara bağlantısı kuruldu). Mustafa Kemal, bu zaferlerle hem yurt içinde hem de dünyada tanındı ve Milli Mücadele'nin lideri olmasına zemin hazırlandı.

Savunma	**Irak (Basra) Cephesi**	**Petrol Mücadelesi:** İngilizler petrol bölgelerini ele geçirmek için açtı. Osmanlı kuvvetleri Selman-ı Pak ve **Kut'ül-Amâre Zaferlerinde** İngilizleri yendi (Bu, Osmanlı'nın kazandığı **son askerî zaferdir**). Ancak İngilizler takviye alarak Bağdat'ı ve sonra Musul'u ele geçirdiler.
Savunma	**Hicaz-Yemen Cephesi**	**Ümmetçilik Çöker:** İngilizler, Arap kabilelerine toprak ve bağımsızlık vaat ederek onları Osmanlı'ya karşı ayaklandırdı. Bazı Arap kabilelerinin İngilizlerle iş birliği yapması, **ümmetçi (İslamcı) düşünce anlayışının sona erdiğini** gösterir. **Fahrettin Paşa** (Çöl Kaplanı), Medine'yi zor şartlarda sonuna kadar savundu.
Savunma	**Suriye-Filistin Cephesi**	**Anadolu'nun Kurtuluşu:** Kanal Cephesi'nin başarısızlığı sonrası İngilizler Filistin'den Suriye'ye ilerledi. **Mustafa Kemal**, Yıldırım Orduları Komutanı olarak Halep'in kuzeyinde bir savunma hattı kurdu ve İngilizlerin Anadolu'ya ilerlemesini durdurdu.
Yardım	Galiçya, Makedonya, Romanya	Osmanlı sınırları dışındaki bu cephelere, müttefiklere yardım amacıyla asker gönderildi.

Savaşın Sonu ve Wilson İlkeleri

Savaşın gidişatı, **ABD'nin 1917'de İtilaf Devletleri'nin yanında savaşa girmesiyle** değişti ve savaşın süresi kısaldı.

ABD Başkanı Wilson, savaşın sonunda kalıcı barışı sağlamak amacıyla **Wilson İlkeleri'ni** (8 Ocak 1918) yayımladı. Bu ilkelerin en önemli maddeleri şunlardı:

• **Yenen devletler, yenilen devletlerden toprak ve savaş tazminatı almayacaktı**. (Bu madde, savaşın süresini kısaltmıştır).

• **Her ulus ve Türkler, nüfusunun çok olduğu bölgede kendi devletini kuracaktı**. (Osmanlı Devleti, bu ilkelere güvenerek savaştan çekilme kararı aldı).

• Dünya barışını korumak amacıyla **Milletler Cemiyeti** (Cemiyet-i Akvam) kurulacaktı.

1918'de Bulgaristan'ın savaştan çekilmesiyle Almanya ile kara bağlantısı kesilen Osmanlı Devleti, Wilson İlkeleri'ne güvenerek **30 Ekim 1918'de Mondros Ateşkes Antlaşması'nı** imzalayarak savaştan çekildi.

Savaşın sonucunda İtilaf Devletleri kazandı. Dünya genelinde imparatorluklar yıkıldı ve milli devletler kurulmaya başladı. Sömürgeciliğin yerini ise İtilaf Devletleri'nin Wilson İlkeleri'ni dolanmak için kullandığı **manda ve himaye** sistemi aldı.